

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2017, Yıl:5, Sayı:11

Geliş Tarihi: 04.10.2017

Kabul Tarihi: 25.11.2017

Sayfa:352-364

ISSN: 2147-8872

MİTLERİ YENİDEN ÜRETMEK YA DA UYGULAMALI HALKBİLİMİ BAĞLAMINDA ATSIZ'IN ROMANCILIĞI

Adil Çelik*

Özet

Toplumların mitolojilerinin bilinirliği, kimlik bilinci ve kültürel çeşitlilik bağlamında önem arz etmektedir. Mitolojik bilgi, ekseriyetle sözlü anlatılar ve toplumsal uygulamalar kanalıyla yeni kuşaklara aktarılmıştır. Dünyanın değişen yapısı ile anlatıların ve uygulamaların icra bağlamlarının kaybolması pek çok toplumun mitolojik bilgisinin sonraki kuşaklara aktarılmasını olumsuz etkilemiştir. Arkaik dönemde Homeros ve Firdevsi gibi şairlerin, XVIII ve XIX. asırda ise Avrupa'da Macpherson ve Lönnrot'un yaptığı halk şarkılarını metinleştirme işi, ilgili toplumların mitolojilerinin yaşamasına ve çağdaş sanata kaynak olmasına katkı sağlamıştır. Bu örneklerden özellikle son ikisi XX. asırda doğan uygulamalı halkbilimi tartışmaları kapsamında da ele alınmış ve bunların birer uygulamalı halkbilimi örneği olduğu dile getirilmiştir. Türk sanatının çeşitli kollarındaki mitolojik algının, orta dönemde Pers odaklı, yakın dönemde ise Yunan odaklı olarak şekillendiği görülmektedir. Bu durumun sebeplerinden biri Türk mitolojisinin yeterince bilinmemesidir. Odesya ya da İşler ve Günler gibi arkaik dönem, Şehname gibi orta dönem ya da Kalavela gibi yakın dönemden kalma bütünlük arz eden bir yazmanın olmaması, elde bulunan Kitab-ı Dede Korkut ya da Oğuz Kağan Destanı gibi metinlerin de yeterince işlenmemesi bu bilinmemenin öteki sebeplerindedir. Bu makalede Nihal Atsız'ın romanları, Türk mitolojisinin bilinmesine olan katkısı bağlamında; işlev, yapı ve içerik bakımından ele alınacak ve söz konusu yapıtların uygulama örneği olup olmadığı meselesi sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uygulamalı halkbilimi, Atsız, Türk mitolojisi, destan, roman.

• Öğretim Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, adilcelik0@gmail.com

REPRODUCING MYTHS OR ATSIZ'S AUTHORSHIP IN THE CONTEXT OF APPLIED FOLKLORE

Abstract

Awareness in the mythologies of societies is important in the context of identity consciousness and cultural diversity. Mythological knowledge usually has transferred to the new generation through oral narratives and social practices. With the worlds changing structure, disappearance of performance contexts of narratives and practices has negative impact on the transfer of mythological knowledge to the next generation in many society. The work of writing folk ballads, done by Homeros and Firdevsi in the archaic era; by Macpherson and Lönrot in Europe in the 18th and 19th century, has attributed to mythologies of the relevant societies to exist and to be resource for contemporary art. Especially in the last two of these examples have been dealt by applied folklore debates which has arisen in the 20th century, it has been said that these were examples of applied folklore. It seems that the mythological perception of various branches of Turkish arts has been influenced by Persians in the middle period and Greeks in the modern period. One of the reasons of this situation is that Turkish mythology is not widely known. Not to have a script with integrity feature as *Odysseia* or *Works and Days* from archaic period or as *Shahname* from middle era or *Kalavala* from recent era, or not to perform adequately the works which are owned as *Dede Korkut* and *Epic of Oğuz Kağan* are the other reasons of this situation. In this article, in the context of being valued Turkish mythology, Nihal Atsız's novels will be dealt in points of function, structure and content, it will be argued whether these are examples of application or not.

Key Words: Applied folklore, Atsız, Turkish mythology, epic, novel.

Giriş

Bu makalenin amacı, başlangıcı daha öncelere dayanan ancak ikinci dünya savaşından sonra akademik camiada tartışılmaya başlanan “uygulamalı halkbilimi” kavramı ve Türk mitolojisi ekseninde, Cumhuriyet dönemi aydınlarından Hüseyin Nihal Atsız'ın yazdığı romanları değerlendirmektir. Uzun müddet ulusal romantik düşünce ile eşgüdümlü olarak ilerleyen ve öteki pek çok sosyal bilimde olduğu gibi temel hedefi akademik bilgi üretmek olduğu kabul edilen ve çeşitli çalışma yöntemlerine sahip olan halkbilimi disiplini, 1950'li yıllardan itibaren toplanan malzemenin değerlendirilmesini tartışmaya başlamıştır. “Kuramlardan sıkılmışlığın kuramı” (Oğuz: 2002:26) olarak tanımlanan uygulamalı halkbilimi alanında ortaya çıkan bu tartışmalar aslında bir yerde malumun ilanı olarak gözükmektedir. Richard Dorson'un “folklorun sahtesi” (fakelore), Hobsbawm'ın “icat edilmiş gelenek” (invented tradition) ve kavrama daha sıcak bakan araştırmacılar tarafından ise “uygulamalı halkbilimi” (applied folklore) olarak adlandırılan bu alan üzerine yapılan tartışmalarda Alan Dundes'in dile getirdiği yargılar hem kavramın genişliğini, hem de uygulama denilen işlemin aslında halkbilimi disiplinin tarihî gelişimi içerisinde kilometre taşı

olarak adlandırılacak işleri de kapsadığını göstermektedir. Dundes; İskoçyalı James Macpherson'un, Alman Jacob Grimm ve Wilhelm Grimm'in ve son olarak Finlandiyalı Elias Lönnrot'un çalışmalarının da halkın saf ürünleri olmadığını iddia ederek, "uygulama" olarak tartışılmaya başlanan çalışmaların örneklerinin zaten var olduğunu dile getirir (Dundes 2007:71-87). Sözlü anlatılardan el sanatlarına, halk mimarisinden toplumsal uygulamalara kadar çeşitlenebilecek malzemenin uygulama kanalları; medya, planlama ya da sanatın muhtelif dalları olabilir. Bu noktada uygulamalı halkbilimi kavramının temel paradigması için; toplumsal yaşantının değişmesi ile hayatın içinde kendine yer bulamayan geleneksel unsurların, çeşitli amaçlarla gelenekten uzaklaşmış kişilerce ve yeni kanallar aracılığı ile var oluşunu sürdürmesine katkıda bulunma eylemi diyebiliriz. Bu yargıdan hareketle Hüseyin Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*, *Deli Kurt*, *Ruh Adam* ve *Dalkavuklar Gecesi Z Vitamini* adlı eserleri, mitolojiye ait unsurların uygulandığı birer örnek yapıt olarak ele alınacaktır. Eserlerdeki mitolojik unsurlar bir makalenin boyutuna sığdırılabilecek şekilde tespit edilip çözümlenmeye çalışılarak, yazarın bu eğiliminin sebepleri ve sonuçları ele alınacak, gerçekleştirilecek olan buna benzer uygulamalarda kullanılması ümidiyle bilgi üretilmeye çalışılacaktır.

1946 yılında yazılan *Bozkurtların Ölümü* romanı, Göktürkler'in yıkılış dönemini konu alan bir eserdir. 1949 yılında tamamlanan *Bozkurtlar Diriliyor* ise birinci kitabın devamı niteliğinde olup Çinlilere esir düşen Göktürklerin bu esaretten kurtulma girişimlerini ve Göktürk Kağanlığını yeniden kurmalarını bir aşk hikâyesi ile besleyerek anlatmaktadır. 1958 yılında tamamlanan *Deli Kurt* romanı, Yıldırım Bayezid-Timur mücadelesi dönemi Anadolusunda geçmektedir. 1972 yılında tamamlanan *Ruh Adam* ise Cumhuriyet döneminde var oluşunu askeri onur ve aşk üzerinden sorgulayan Selim Pusat adlı toplum tarafından ötekileştirilmiş karakterin etrafında şekillenmektedir. Göktürklerden Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan süreci bir halka hâline getiren dört eser, yazarın tarih tezini destekleyen bir sıralamaya sahiptir.¹ Bu eserlerinin dışında kalan ve kurgularıyla öykü ile roman arasında yer alabilecek iki küçük hikâyeden oluşan son eserde yer alan 1941 tarihli *Dalkavuklar Gecesi*, Eski Anadolu Uygarlıkları zamanındaki olaylar üzerine kurgulanmış alegorik bir öykü; 1958 tarihli *Z Vitamini* ise yazarın içinde yaşadığı döneme yönelik kaleme aldığı yergiler üzerine kurgulanmış eserler olarak gözükmektedir.

1. Folklordan Romana İşlev Meselesi

Bozkurtların Ölümü romanının başında bulunan, romanın hikâyesi olarak adlandırılan ve küçük bir kurguya sahip giriş bölümünde yer alan ifadeler, Hüseyin Nihal Atsız'ın niçin roman yazdığını açıklayıcı niteliktedir. Romanının hem realist hem de romantik öğelerle bezeli olacağına değinen Atsız, romanının toplumsal hayat üzerinde bırakacağı etkinin öneminden, Goethe'nin Werther'ine atıfta bulunarak bahsetmektedir. Yine bu bölümde yer alan destanlara yapılan göndermeler de toplumsal normların yeni nesillere aktarılmasında William Bascom tarafından dile getirilen folklorun işlevselliğini akıllara getirmektedir (Bascom 2010:71-86). "*Bir aralık Almanya'da intihar edenlerden çoğunun cebinde Verter'in bulunduğunu bilmiyor muyuz? Bizdeki hamasetin yüzyıllarca sürüp gitmesine de Köroğlu, Danişmend Gazi, Battal Gazi gibi ilk müellifleri meçhul kahramanlık destanları sebep olmadı*

mi?” (Atsız 2010:8) diyerek aslında mit, masal, efsane, destan, halk hikâyesi gibi sözlü anlatıların yerini alan yazılı anlatım türlerinin de, sözlü anlatıların üstlendiği işlevleri pekâlâ sürdürebileceği yönündeki inancını dile getiren Atsız’ın romanını kaleme alma sebebini belirtmesi: *XIX. yüzyılda yaşatmak için saklamak amacıyla derlenen halkbilimi ürünlerinin artık yaşatmak için yaymak düşüncesiyle uygulanması gerekliliğinin* (Oğuz 2002:8) bilinci olarak okunabilir. Öte yandan yazarın aynı zamanda bir ideolog olması ve otantik olana öykünerek zihnindeki ideal toplumun kurgulanmasına katkı sağlayacağını düşündüğü romanlarını yaratması, Hobsbawm’un dikkat çektiği ulusçu düşünce ve uygulama örnekleri arasındaki bağlantıyı akla getirmektedir (Hobsbawm 2006:17). Yazarın, yine aynı bölümde betimlediği atmosfer (Atsız 2010:8) arkaik dönemlerdeki sözlü kültür ürünlerinin icra edildiği ortamdandır.

Deli Kurt romanında sözlü kültür ürünlerinden destanların, icrası esnasında dinleyici üzerinde bıraktığı etkiye üstü kapalı olarak değinilmektedir. Çakır adlı sipahinin uzun kış gecelerinde Battal Gazi hikâyeleri dinleyerek büyümesi aslında onun ideal bir sipahi olmasındaki etkenler arasındadır (Atsız: 2005:24).

Bozkurtların Ölümü romanının kendi kurgusu içerisinde, adeta bir sözlü kültür ortamı ürünüymişçesine sunulması, mitten memorata uzanan sözlü anlatı sürekliliğinin (Ekici 2005:225) gücü ve etkisi ile romacının kendi ürünü arasında kurmaya çalıştığı bağlantının vurgulanması adına olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle yazarın burada dile getirdiği yargılar ve kurgulayarak okura sunduğu sözlü icra ortamı; Atsız’ın romanları ile Macpherson’un Ossian üçlemesi, Lönnrot’un Kalavela’sı, Grimm’in masalları arasında uygulamalı halkbilimi ekseninde bir bağlantı kurulabileceğini göstermektedir. Çünkü üçünde de dil ve edebiyat ekseninde arkaik olana öykünerek zihinlerdeki toplum algısını kurgulayabilmek adına çaba sarf edilmiştir. Ancak Macpherson, Grimm ve Lönnrot bunu yaparken ürünlerinin yapısal formlarını da bozmadan sunduklarını iddia etmelerine karşın, Atsız’ın halk şiiri formu kullanmak yerine roman formatını tercih etmiş olması onun şimdiye kadar uygulamalı bir halkbilimci olarak değerlendirilmemesi sonucunu doğurmuş olmalıdır. Nitekim Atsız ile Jacob Grimm arasında fakelore ve sanat ekseninde kurulan ilişki (Oğuz: 2010:42) *Bozkurtların Ölümü* romanında yer alan kam tipi olan Kırış Ata’nın bir kehaneti ile de beslenebilir. Romanın trajik sonunda Göktürkler bir isyan hareketi başlatsalar da hareket başarıya ulaşamaz ve Çinlilere karşı özgürlüklerini kazanmak için başkaldıran Türkler epik bir soyluluk içinde can verir. Romanın orta yerinde okurun karşısına çıkan Kırış Ata bu kehaneti dile getirdikten sonra bu kahramanların 1300 yıl sonra yeniden dirileceklerini belirtir. 1300 yıl sonra yeniden dirilme kehaneti, Atsız’ın bu kahramanlığı romanlaştırmasına, yani yazarın kendisine ve yaptığı işe bir gönderme niteliğindedir. Nitekim romanın ilerleyen kısımlarında Göktürklerin Çinlilere esir düştüğü bölüm, Onbaşı Sançar adındaki idealize edilmiş bir kahraman üzerinden anlatılırken yine aynı konu gündeme getirilmektedir (Atsız 2010:330). Dolayısıyla nasıl ki Firdevsi, Homeros ve Lönnrot gibi derleyici sanatçılar halkını etkileyen kahramanlıkları düzenleyerek bu kahramanların ve zihniyetin yaşamasına katkı sağlamışlarsa, Atsız da aslında bu işe soyunduğunu romanın kurgusu içerisine yerleştirilmiş ifadelerle okuyucuya sezdirmektedir. Keza bu durum, Eliade’nin, çağdaş dünyada mitlerin var

oluşundan bahsederken roman türünün; mit, masal ve destanın işlevini üstlendiği (Eliade 2001:231) yargısının Türk folkloru ve edebiyatındaki bir örneği olarak gözükmektedir.

Türk edebiyatı ve sanatındaki İran ve Yunan mitolojilerinin etkilerinin Türk mitolojisine nazaran daha fazla olmasının şüphesiz pek çok sebebi vardır. Bu sebeplerden biri İran'da Firdevsi'yi, Antik Yunan'da ise Homeros ve Hesiodos'u çıkartan yerleşik hayat odaklı kültürel bağlamın Türk toplumunda daha geç dönemde oluşmasıdır. Bu durum *Bozkurtların Ölümü* romanında Kara Ozan adlı sanatçının yaşamı üzerinden alegorik bir biçimde gösterilmektedir. Roman boyunca toy, akın ve ölüm gibi çeşitli sebeplerle okurun karşısına çıkan ve kopuzu ile şiirler söyleyen Kara Ozan'ın müzik enstrümanını bir silah olarak kullanması ve bir asker gibi savaşta ölmesi, Türk sözlü kültür ortamında anlatılan mitlerin erken dönemlerde sistematik bir şekilde yazıya geçirilmeme sebeplerinden birini açıklar niteliktedir. Keza, Atsız, 1300 yıl sonra dirilmek sözleri ile genelde İslam öncesi Türk ozanlarının özeldi ise sembolik bir karakter olan Kara Ozan'ın, aksiyoner bir hayat felsefesi ekseninde şekillenmiş kültürel bağlamdan dolayı yapamadığı işi, yapmaya soyunduğunu da vurgulamaktadır.

Ruh Adam romanının başlangıcında da sözlü anlatıların gerçekliği üzerine bir tartışma sunulmaktadır. Burada özellikle mit ve masal gibi olağanüstü unsurların ön plana çıktığı anlatıların dahi temelinde bir gerçeklik taşıyacağı ve olağanüstülük unsurlarının, sözlü ortamda nesilden nesile aktarılırken oluşabileceğinin dile getirilmesi (Atsız 2004:13) yazarın kurgularını bilimsel veriler üzerine temellendirdiğini göstermektedir. Romanın ilerleyen bölümlerinde, lise öğrencisi Güntülü'nün Edebiyat Öğretmeni Ayşe Pusat'la konuşurken konunun sözlü anlatı ürünlerinin gerçekliği ve işlevselliği meselesine gelmesinin ardından "... *destanlar milletlerin ülkülerinin tohumlarını taşırlar efendim. Bu bakımdan geçmişi anlattığı kadar geleceği de tasavvur ve tahmin eder*" (Atsız 2004:65) demesi, yazarın, zihnindeki ideal toplumun şekillendirilmesinde destan gibi sözlü anlatı ürünlerinden faydalanılabileceği düşüncesini göstermektedir.

2. Romanların Mitolojik Metinlerle Olan Yapısal Bağı

Romanların kurgusundaki yapısal niteliklerin bir kısmı Türk mitolojisini yansıtan sözlü anlatılardan esinlenmek suretiyle tasarlanmıştır. *Bozkurtların Ölümü* romanında Kara Kağan'ın seçimine mütakip gerçekleştirilen kutlamada eski Türklerin yaşam tarzı ekseninde şekillenmiş oyunları da içeren kutlamalar gerçekleştirilirken kişilerin kendilerini takdimleri, Kitab-ı Dede Korkut'taki alp tipine bağlı kişilerin takdimlerinde kullanılan epitetleri (Başgöz 1998:23) andırmaktadır. Örneğin Yamtar adlı alpin kendini "*Ben İşbara Alp'in yoldaşı, on dört erin kardeşi, tok kayaya yaslanan, çılgın suda islanan, yirmi eri taşıyan Onbaşı Ymatar'ım!*" (Atsız 2010:43) şeklindeki takdimi ile Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Salur Kazan'ın "... *Ulaş Oğlu, tülü kuşun yavrusu, beze miskin umudu, Amit suyunun aslanı... ..kalmış yiğidin arhası Salur Kazan*" (Ergin 1994:95). şeklinde sunulması, yazarın, ürünlerini kurgularken yapısal açıdan da, mitolojiyi yansıtan metinleri temel aldığını göstermektedir. Romanlardan ve Dede Korkut kitabından pek çok örnekle çoğaltabileceğimiz bu alp tanıtım formunun estetik değeri, kahramanın en hayran olunması niteliklerinin şiirsel bir dille sunulmasında gizlidir. Yine Dede Korkut anlatılarındaki şölenlerde karşımıza çıkan bir kalıp

olan *dağ gibi et, göl gibi kırmızı yağmak* ibaresinden hareketle oluşturulan ifadeler, Dalkavuklar Gecesi'nde karşımıza çıkmaktadır: “*Saray bahçesi bir şölen yeri olmuştu. Dağ gibi et yağılmış, göl gibi süt sağılmış, deniz kadar şarap hazırlanmıştı*” (Atsız 2011a:68). Eserin sonunda Haiti kralı tüm halkın da davetli olduğu bir kutlama tertip eder. Konusu kahramanlık olan bu ironik kutlamanın tasvirinde Dede Korkut'tan esinlenilerek oluşturulan ifadeler, romandaki Haiti ülkesinin kültürel bağlamına göre yeniden yaratılarak, kırmızın yerine süt yerleştirilerek şekillendirilmiştir. 1932 Türk Tarih Kongresi'nde Eski Anadolu Uygarlıklarının Türklüğü iddiasına bir tepki olarak yazıldığı anlaşılan Dalkavuklar Gecesi romanı, Türkistan yerine Anadolu odaklı mitolojik kök arayışına da bir tepki niteliğindedir. Nitekim öteki romanlarında coğrafya olarak Türkistan, ideal insan tipi olarak da kumral ve uzun saç, renkli göz, uzun boy gibi nitelikleri ululayan Atsız, Dalkavuklar Gecesi'nde bunların yerine coğrafya olarak Anadolu, ideal insan tipi olarak da siyah ve kıvrıkcık saç, siyah göz, kısa boy gibi bedensel nitelikleri öne çıkartmaktadır. Bu bağlamda *göl gibi kırmızı* yerine *göl gibi süt* yağılması da ideal olanın karşıtının gösterilmesi adnadır. Ancak bunu yaparken de kalıp ifadelerin, Türk mitik metinlerinden alınmış olması, güçlü bir uygulama anlayışının sonucu olarak gözükmektedir.

Bozkurtlar Diriliyor'da zamanın başlangıç noktasının, gök ve yerin yaradılışına temellendirilmesi durumu da Göktürk Anıtlarındaki ifadeleri anımsatmaktadır: “*Yukarıda mavi gök aşağıda yağız yer yaratılalı nice kahramanlar gelip geçmişti...*” (Atsız: 1998:193) ifadeleri hem Türk mitolojisindeki kozmik zaman algısının romana yansıtıldığını hem de bu iş yapılırken beslenen kaynaklara metinlerarasılık bağlamında bir gönderme yapıldığını göstermektedir.

Ruh Adam'da başlangıçta yer alan masalın kurgusunda da mitolojik metinlerin yapısal niteliklerinden esinlenme durumu gözükmetedir. Masalda anlatılan olaylar esnasında kişilerin karşılıklı konuşmalarının şiir şeklinde olması Kitab-ı Dede Korkut'taki kahramanların diyaloglarına benzemektedir (Atsız: 2004:5-9). Geleneksel metinlerdeki sözlü kültürün psikodinamiği söz konusu masala başarı ile yansıtılmıştır.

Öte yandan *Ruh Adam* romanının kurgusu da, aslında romanın başında verilen masalın açılanması şeklindedir. İlgili masalla roman arasında zaman ve mekân açısından farklılıklar olsa da kişiler ve olayların gelişimi arasında paralellikler yer almaktadır. Hatta masalın ve romanın baş kahramanlarının (Burkay ve Selim Pusat) aslında aynı kişi olduğunun, eserin sonunda ortaya çıkması, reenkarnasyon inancından da faydalanarak şekillendirilmiştir. Yek (şeytan), Tanrı huzurundaki hesaplaşma sahnesini içeren Büyük Mahkeme, resimlerden kan damlaması, resimlerin konuşması gibi masalsı olağanüstü motiflerin gerçekte birlikte sunulması, romanın Türk edebiyatının erken dönem büyümlü gerçeklik ürünü olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Keza büyümlü gerçekliğin belirleyici niteliklerinden kabul edilen zihin-beden, ruh-madde, yaşam-ölüm, gerçek-hayal, kendi-öteki ikilemleri (Turgut 2003:26) romanda oldukça fazladır. Romanda yer alan olağanüstülüklerin çoğu, roman içindeki yardımcı kahramanların tanıklaştırılmasıyla kanıksatılır.

3. Romanlarda Uygulanan Mitik Motifler

3.1. Teogoni

Türk kozmik algısının gök, yer ve yaraltı şeklinde üç temel bölüm halinde olduğu bilinmektedir. Buna göre gökler alemi iyiliklerin ve diğer olumlu kavramların, yeraltı dünyası kötülüklerin ve olumsuzlukların merkezi olarak kabul edilmektedir. İkisinin arasında yer alan yeryüzünde ise insanlar yer almakta ve iyilikle kötülüğün mücadelesine burada tanık olunmaktadır. *Bozkurtların Ölümü* romanının birinci bölümünde yer alan sel felaketinin ortasında kalan kalabalığın yöneticisi olan İşbara Alp'in, bu felaketin sebebini “*Türk Tanrısı bizden yüz mü çevirdi*” (Atsız 2010:14) şeklinde sorgulaması, gökler dünyası ile yeryüzü arasında bir bağlantının varlığının kabulü olarak okunabilir. Romanda yer alan Yamtar'ın Tartışması (Atsız 2010:209-213) adlı bölümde, Batı Türk ülkesine giden Ötükenli Türkler orada Romalı misyonerlerle karşılaşır. Mizahi bir eksende kurgulanan diyalog, arkaik Türk hikmetindeki ulusal tanrı algısı ile semitik dinlerin evrensel tanrı kabulünün çatışmasıdır. Kendisine teslis inancı anlatılan Yamtar, somut düşünce ekseninde Meryem ile Tanrı'nın evli olduğunu düşünür fakat misyoner papazlar böyle bir evliliğin olmadığını söyleyince Yamtar bu durumu kendi töreleri ile bağdaştıramaz ve “*Bana bak koca papaz! Türk Tanrısı Türk yasasına aykırı iş yapmaz. Sizin tanrınız Ötüken'e gelirse işi yamandır.*” diyerek hem ulusal tanrı algısından vazgeçmeyeceğini hem de sosyal normların tanrısal köklerine yönelik inancı vurgular.

Sosyal yaşantıyı düzenleyen normların, ulusallığı vurgulanan tanrı ile ilişkilendirilmesi durumu *Bozkurtların Ölümü*'nin farklı yerlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Göktürkler Ötüken'de bozguna uğramadan önce, doğada alışılmadık değişikliklerle karşılaşır. Bir yaz gecesi kuşbaşı kar yağmaya başlar, arkasından ay üçe bölünür ve yeryüzünden kızıl dumanlar çıkmaya başlar. Bütün bu olağandışı gelişmeler, roman kahramanları tarafından Türk Tanrısının kendilerine kızmasının bir işareti olarak yorumlanır. Kağanın belli bir yerde durmaması, Türklerin artık ölümlerini yakmak yerine gömmeye başlamaları, devlet yönetimi konusunda kağanın hayati hatalar yapması, Çinlilerle ilişkilerin arttırılması ve Türk bilgelerinin yerine Çinli bilgelerin yüceltilmesi gibi hususların hepsi (Atsız 2010:294) Türk Tanrısının Türklere öfkelenmesinin sebepleri arasında gözükmektedir. Bu sebeplerin hepsi sosyal normların uygulanmasındaki aksaklıklar olarak gözükmektedir ki, bu durum da aslında toplumsal esenliğin sağlanabilmesi noktasında denetleyici bir mekanizma olarak Tanrı kavramının işlevselliğini göstermektedir. İnsanlarla iletişim halinde olan ve yer yer öfkeli bir Türkmen beyini andıran tanrı tasavvuru, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul anlatısında karşımıza çıkan Tanrı algısını çağrıştırmaktadır.

Tüm nitelikleriyle bir öteki olan Selim Pusat'ın öyküsünün anlatıldığı *Ruh Adam*'da Selim Pusat adalet ararken kendisini Büyük Mahkeme adlı, büyümlü gerçeklik akımıyla bağdaştırabileceğimiz bir kurgu ile şekillendirilmiş bir ortamda bulur. Mahşeri bir kalabalığın karşısında Selim Pusat sanık, insanlar tanık, Tanrı ise yargıçtır. Derinlemesine betimlemelerin yer aldığı romanda antropomorfik bir tanrı tasvirinden ziyade, Tanrı'nın bir ışık şeklinde okura sunulduğu görülmektedir (Atsız 2004:298). Bu durum, Oğuz Kağan Destanı'nın Uygur Türkçesi eş metninde Oğuz Kağan'a gökten gelen kadının (Ögel 1989:117) ve yine gökler

dünyası ile bağlantısı olan Bozkurt'un ışık şeklinde belirmelerini (Ögel 1989:120) anımsatmaktadır.

Bozkurtların Ölümü'nde, ulusunun özgürlüğü adına ertesi gün bir başkaldırıya katılacak olan ancak iki gözü de görmeyen Gök Börü, savaşa katılmadan bir gece önce Tanrı'ya yakarışına "*Türk Tanrısı, Türk yersuları, Umay...*" (Atsız 2010:397) şeklinde başlamakta ve Türk mitolojisinde önemli bir yer tutan bu Tanrı ve yer su unsurlarını yardıma çağırılmaktadır.

Tüm bu örnekler Türk mitolojisindeki Gök Tanrı'nın kozmik düzenin olduğu kadar siyasal ve toplumsal düzenin de kefilisi olması (Bonney vd. 2000:1100) durumunun romanlara başarıyla yerleştirilmesinin örnekleridir.

Göksel dünyada yaşayan Tanrı'nın, toplum tarafından somut bir şekilde algılandığının romanlarda okura sunulmasının en başarılı göstergelerinden biri, *Bozkurtların Ölümü*'nde ayın üçe bölünmesini gören Göktürklerin sabaha kadar göğe ok atmaları ve bağırıp çağırarak kılıç ve kalkanlarıyla gürültü çıkartmalarıdır (Atsız 2010:295). Bu anlatı, Türk dünyasının çeşitli yerlerinde ve çeşitli zamanlarda karşımıza çıkan ay tutulması ya da güneş tutulması esnasında gerçekleştirilen davul çalma, teneke çalma, göğe ok atma gibi uygulamaları (Çoruhlu 2011:27) anımsatmaktadır.

Diğer taraftan Bozkurtlar serisinde pek çok yerde karşımıza çıkan Türk Tanrısı ibaresi, Göktürk Yazıtlarında da aynı şekilde geçmektedir (Tekin 2008:26). Bu durum da, romanların mitik temellerdeki köklerine yönelik bir başka örnektir.

Öte yandan Türk mitolojisinde kadınları koruduğuna inanılan ve güzelliği ile öne çıkan Umay da, Ayzıt ile birlikte güzellik ölçütlendirmelerinde kullanılmaktadır (Atsız 1998:194).

Alegorik bir formla oluşturulan bir distopya olan *Dalkavuklar Gecesi*'ndeki teogonik algı, Türk mitolojisine uzak gözükmemektedir. Güneş tanrısı İştanus, gök ve yer tanrısı Artima, sağlık tanrısı Kamrusepaş, kadın tanrı Arinna gibi tanrıların varlığı ve romanda anlatılan Haiti halkından bin tanrılı ülkenin halkı şeklinde bahsedilmesi bilinçli bir tercihtir. Anlatının sembolizmi 1932 yılında toplanan Türk Tarih Kongresinin tezlerinde öne sürülen, Eski Anadolu Uygarlıklarının Türklüğü meselesine bir karşı duruş üzerinedir. Bu duruş, teogonik unsurlarla da güçlendirilmeye çalışılmıştır. Nitekim antikahramanlarla örülü romanda çoğu kişi, pek çok sebeple, kendilerini tanrılarla bağdaştırarak erdemli bir noktaya taşıyıp en azından vicdani bir rahatlık yakalamaya çalışırken, romanın idealize edilmiş üç kahramanı olan Tuttaşıl, İkeznini ve Şilka'nın bunu yapmamaları da tesadüf değildir. Başka bir deyişle Türk aydınında Tanzimatla başlayan ve 1940'lı yıllarda had safhaya ulaşan Yunan ve Roma mitolojisinin sanata yansıtılması meselesine Atsız'ı da dâhil edebiliriz ancak tek ve önemli bir şartı eklemek koşuluyla: A. Hamit Tarhan'ın, Tefvik Fikret'in şiirlerinde ya da C. Şakir Kabağağaçlı'nın romanlarında olumlanarak kullanılan ilgili motifler, Atsız'ın eserlerinde bir distopyanın teogonik zeminini besleyen fonksiyonda yer almaktadır.

3.2. Demir Kültü

Bozkurtların Ölümü'nün birinci bölümünde betimlenen felaket sahnesinde gökten boşanırcasına yağmur yağarken askerlerin kılıçlarını bir yere yığmaları ve felaketin akabinde

kılıçlarını toplamak için vardıklarında İşbara Alp'in kılıcını daha parlak ve keskin bulması sonucunda bu durumu Tanrı'nın kendisini yarlıgaması olarak yorumlaması (Atsız 2010:17) Türk mitolojisinde göksel ya da yeraltı ruhları ile iletişime geçerken kullanılan unsurlardan biri olan demirin fonksiyonunu hatırlatmaktadır. Yine aynı romanda, Kür Şad önderliğindeki Göktürkler, Çinlilere başkaldırmadan önce bir ant içme ritüeli gerçekleştirirler. Ritüel, kılıçların çekilmesi ve "Gök girsin kızıl çıksın." kalıp ifadesinin söylenmesinden ibarettir (Atsız 2010: 390). *Bozkurtlar Diriliyor* romanında Kutluk Şad, Tonyukuk ve Tarkan'ın Göktürk Kağanlığını diriltmeye yönelik içtikleri ant da aynı yeminle pekiştirilir (Atsız 1998:46). Bu yemin şekli Kaşgarlı Mahmud'un lughatında da yer almaktadır (Atalay 1985:362) ve içilen ant da verilen sözün tutulmaması halinde demir kültürünün yaptırımına uğrama kabulüne dayanmaktadır. Türk mitolojisinde demir kültürünün yaptırım gücünün canlı olarak gözüktüğü metinlerden birisi de Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu'nda kahramanın eşi ile aynı yatakta yatıp evliliğinin gereklerini yerine getirmemek için içtiği andı eşi ile arasına koyduğu kılıçla pekiştirmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Ergin 1994:228). *Bozkurtlar Diriliyor*'da Kür Şad'ın oğlu Urungu, Bozkurt Hanedanına layık olacak şekilde savaşacağına yönelik bir ant verirken hanedanın simgesi olan tılsımlı bıçağa elini koyarak aynı andı içer (Atsız 1998:15). Aynı romanda Binbaşı Pars'ın oğulları da babalarına bir söz verirken önce kılıç ararlar fakat kılıcı bulamayınca bıçaklarını ileriye doğru uzatıp aynı andı içerler (Atsız 1998:192).

Bozkurtlar Diriliyor'da tılsımlı olduğu dile getirilen bıçak, antta kullanılmasının dışında yalnızca güneş doğarken ya da batarken beliren bazı sembolleri de taşımaktadır. Bozkurt soyunun sembollerinden kabul edilen bu bıçağın üzerindeki imgelerin belirginliğinin Göktürklerin güçleri çoğaldıkça artacağına yönelik bir inanç vardır (Atsız 1998:143). Bıçağı yapan kişinin bir kam olması da demir kültürü ile kamlar arasındaki ilişkiyi anımsatmaktadır (Eliade: 2003). Bu bıçak, Urungu'ya on iki yaşındayken iki canavarı öldürmesi sonucunda verilir (Atsız 1998:18). Bu yönüyle demir, idealize edilmiş kahramanın yolculuğunda, çocukluktan gençliğe geçiş sürecinde inisiyasyonu perçinleyen bir araç fonksiyonu taşımaktadır. Türk mitolojik geleneğinde demir kültürünü aynı fonksiyonda zeybeklikten efeliğe geçiş esnasında gerçekleştirilen ritlerde de görmekteyiz (Çeribaş 2007:120). *Bozkurtlar Diriliyor*'da Kutluk Şad'ın İleriş Kağan olması şeklindeki bir başka geçiş anlatısı da yine tahkiyenin fonuna demir kültürü yerleştirilerek okurlara sunulur. Buluç'un dedesi olan ihtiyar demirci Bozkurt soyunun temsilcilerinden olan ve Kutluk Şad olarak bilinen tiginin devleti yeniden kurmak için bir başkaldırı başlattığını duyduğunda ona bir kılıç yapar. Bu kılıcın bir yüzünde Kutluk Şad, öteki yüzünde ise İleriş Kağan yazmaktadır. Kutluk Şad kılıcı aldıktan sonra "İleriş Kağan" yazısına anlam veremez ve bu durumu, zekası ile ön plana çıkan Tonyukuk şu şekilde açıklar: "*Bu demircinin gönlüne Tanrı'dan bir ses gelmeseydi bunu yazmazdı*" (Atsız: 1998:64). Bu ifade Tonyukuk ve İleriş gibi tarihî şahsiyetler üzerine bir kurgu yapan Nihal Atsız'ın romancılığının altında yalnızca tarih bilgisinin yatmadığını aynı zamanda zengin bir mitoloji birikimi olduğunun en net göstergelerinden birisidir. Keza yukarıdaki satırlarda değindiğimiz demircilerle kamlar arasındaki ilişkilere ekleyebileceğimiz veriler, ilgili demircinin betimlendiği yerlerde de karşımıza çıkmaktadır. *Bozkurtlar Diriliyor*'daki ihtiyar demirci de tıpkı *Bozkurtların Ölümü*'ndeki kam Kırac Ata gibi,

kendisini toplumdan tecrit etmiş bir şekilde mağarada yaşayan, kehanet yetenekleri bulunan, toplumsal saygınlığı yüksek ulu bir kişidir.

3.3. Dağ ve Taş Kültü

Deli Kurt romanında kam olarak yer alan Gökçen'in yine kam olan annesi, Karaman Türklerinin içine yerleşmiş bir Uygur Türküdür. Müslüman olmadığı için toplum tarafından ötekileştirilir ancak Karaman Türkleri kıtlık yaşadığı bir zamanda elindeki yada taşı ile yağmur yağdırarak obaya bolluk ve bereketin gelmesini sağlar (Atsız 2005:157). Tılsımlı yada taşı Uygur Türklerinin Göç destanında ve Orta Asya epik geleneğinin pek çok örneğinde de karşımıza çıkan bir mitolojik motiftir. Gökçen de tek başına başka bir köyün yakınlıklarına yerleştikten sonra o köyde yaşanan bir kuraklık esnasında yağmur yağdırır. Bu durum romanda verilirken Türk mitolojik metinlerine de göndermeler yapılır: "... yada taşı derler tılsımlı bir taşmış. Türklerin ilk atalarından kalmışmış" (Atsız 2005:217). Bu sözlerle dile getirilen, adına yada denilen ve kutsallığına vurgu yapılan taş Çin ve İran eş metinlerinde anlatılan Göç Destanı (Atsız: 2011b:74) temel alınarak kurgulanmıştır. Ayrıca Kaşgarlı Mahmut da aynı taşın yağmur yağdırılmak maksadıyla kullanıldığını (Atalay 1985:3) haber vermektedir.

3.4. Ateş Kültü

Bozkurtların Ölümü'nde Göktürkler Çin'e esir düştükten sonra Kara Kağan'ın ölümü sonrasındaki yoğ töreninde kağanın cesedi yakılı olarak bir tören gerçekleştirilir. Bu ritüel göksel olanla kurulmaya çalışılan bağda ateşin bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Yine Kırac Ata'nın fal bakarken ateşten yararlanması da (Atsız 2010:177), ateşin Türk mitolojisinde bilinmeyenden haber almak için kullanılan bir araç olmasından esinlenilerek (İnan 2000:67) kurgulanmıştır

3.5. Hızır

Türklerin İslam medeniyetine girmeleri ile anlatı ve pratiklerde karşımıza çıkan bir tip olan Hızır, kökleri Göktürk mitleri ve Oğuz Kağan Destanına dayanan bir motiftir (Oğuz 2000:122). Kült, *Deli Kurt*'ta romanın içinde yer alan bir pınarla bağlantılı olarak anlatılan bir efsaneye yerleştirilmiştir. Bu efsanede Hızır, habersiz ve fakir bir görüntü ile insanların karşısına çıkar, onu görenler kendisini misafir eder ve bunun üzerine Hızır kendisini misafir eden kişiye, bir elma vererek onların çocuklarının olmasını sağlar. Elmanın yetiştiği ağaç da yemiş vermemesi ile anlatıya olağanüstülük katmaktadır. Hızır'dan aldıkları elmayı yiyen kişilerin çocuklarının olması durumu (Atsız 2005:71) kaynağını mitolojiden alan Türk sözlü anlatılarında sıkça karşımıza çıkan bir motiftir (Çobanoğlu 2011:353). Bu çocuk olağanüstü nitelikleri olan Gökçen adlı kızdır. Gökçen ile ona tutulan Şehzade'nin trajik aşk öyküsünün sonunda da Hızır ile karşılaşırız. Sevgilisine kavuşamayan Gökçen'e bir narın yarısını vererek ağlamasını ve rahatlamasını söyler. Gökçen'in ağlaması ile bir pınar ve etraftaki orman oluşur. Her güz mevsiminde sevdalılar oraya gelerek dilekte buldukları dile getirilir (Atsız 2005:73). Romanda Hızır'la bağlantılı olan bu öykülemenin, her yıl tekrar eden periyodik bir kutlama ile gelenekselleştirilerek ölümsüzleştirilmesi Türk kültüründeki takvimsel döngünün Hızır kültü ile olan bağlantısından (Oğuz 2000:126) beslenmektedir.

Hızır kültüyle dilek pratik ve inançlarının, mitolojiden esinlenerek romana yerleştirildiği gözükmektedir.

3.6. Demonoloji

Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor romanlarında pek çok yerde geçen “Albız alsın” kalıp ifadesi, Radloff’un Altaylardan derlediği Yaradılış destanında yeraltı dünyasının efendisi olan Erlik’in yardımcılarında biri olan Albız adlı şeytani varlık (Ögel 1989:462) üzerine kurgulanmış bir kalıp ifadedir. Kötü durumlar için kullanılan bu kalıp ifade folklorde yaşamakta olan “Ağzından yel alsın!” kalıp ifadesini çağrıştırmakla birlikte, ifadenin Türk mitolojisinde yer alan Albız motifinden esinlenilerek romanda yaratıldığını söylemek mümkündür.

Demonolojinin en yoğun işlendiği roman *Ruh Adam*’dır. Bu romanda Yek adı ile karşımıza çıkan şeytani varlık eski Türklerde hastalık ve belalar getirdiğine inanılan bir varlıktır (Beydili: 2005:607). Romanda çirkin, güçlü ve yaşlı bir adam olarak tasvir edilen Yek daha pek çok olumsuz niteliği de bünyesinde taşımaktadır. Doktor, iş arkadaşı, yardımcı, savaşçı gibi pek çok farklı meslekleri icra eden bir kişi olarak en hayati noktalarda romanın ana kahramanı Selim Pusat’ın karşısına çıkan Yek, zaman ve mekân sınırlamasına insanlar kadar mahkûm değildir. Selim Pusat’ın evinin önünden geçtiği esnada kilometrelerce uzaklıktaki Erzurum’dan telgraf çekebilecek kadar gizemli olan bu varlık, roman kahramanının kâbusudur. Dolayısıyla modern zaman üzerine kurgulanmış olan romanda, olumsuzlukların Yek adlı demonolojik varlıkla bağdaştırılarak okurlara sunulması da, romanlarda mitolojinin yeniden üretildiğini göstermektedir.

Mitolojik metinlerden alınarak romanlarda uygulanan motifler arasında ayrıca kanla ilgili ritüeller, kırk gibi formülistik sayılar ve kamlık kurumunun çeşitli nitelikleri de yer almaktadır ancak çalışmanın sınırlılığı gereği örnekleri burada noktalamak mâkul görülmektedir.

Sonuç

Toplumların mitolojilerinin var oluşunu sürdürmesi, kimlik bilinci ve kültürel çeşitlilik adına elzemdir. Arkaik kültür ortamında üretilip tüketilen sözlü anlatılar sayesinde mitolojik bilgi, kuşaklar boyunca aktarıla gelmiştir. Ancak icra bağlamlarının modern hayat içerisinde kendisine yer bulamaması durumu, mitolojik bilginin aktarımını sekteye uğratmış, aktarım için yeni kanallara ihtiyaç duyulmuştur. Mircea Eliade’ye göre, sözlü mirasın modern bir insanın ilgisini çekmesi için kitap biçiminde sunulmuş olması gerekir (Eliade 2001:200).

Antik Yunan toplumunda Homeros ve Hesiodos’un, İran’da ise Firdevsi’nin toplumun sözlü anlatılarını derleyip yeniden üreterek yaptığı iş, Avrupa’da yakın dönemde yükselen romantik ulusçu hareketle önem kazanmış; Macpherson ve Lönnrot şiir alanında, Grimmeler ise masal alanındaki sözlü anlatıları estetize edip yazıya geçirerek, otantik olana ulaşım ulusal kimlik bilinçlerini güçlendirmeye çalışmışlardır. 1950’li yıllardan itibaren başlayan uygulamalı halkbilimi tartışmalarıyla, bu çalışmaların, eldeki ham maddeyi kurgulayarak

yeniden yaratmaya dayalı çalışmalar olduğu dile getirilmiş ve bu isimlerin ürünlerinin birer uygulama örneği olduğuna dikkat çekilmiştir.

Dundes'a göre uygulama örnekleri ulusal bir ihtiyacı tatmin eder, halkbiliminin yetersiz ve eksik kaldığı yerlerde milli hislerle dolu olan bireysel yaratıcı yazarlar bu boşluğu doldururlar (Dundes 2007:82) Keza Atsız'ın romanlarını kaleme aldığı dönemde yeni yeni kendi geleneğini oluşturmaya başlayan Türk Halk Bilimi disiplininin üniversiteden kovulması tam da Dundes'in yargısı ile örtüşmektedir. Lönnrot ve Macpherson'un yaptığı işi XX. asrın ilk yarısında Türkiye'de de yapmak isteyen Ziya Gökalp, Rıza Nur, H. Ziya Ülken gibi sanatçılar çıksa da, kendi içinde bütünlük gösteren ve Kalavela ya da Ossian Üçlemesi kadar kapsamlı ve etkili bir eser bıraktıkları söylenemez. Öte yandan Türkiye'de bu işe soyunan söz konusu isimlerin motivasyon kaynaklarının dahi birbiri ile örtüşmediği bilinen bir gerçektir.¹ Bu bağlamda Nihal Atsız, doğrudan destan formunu kullanmasa da; romanlarla destanların işlevlerinin benzerliğine dikkat çekerek, kendisinin böyle bir işe soyunduğunu söyleyebiliriz. Türk mitolojisini öğrenmemizi sağlayan Dede Korkut anlatıları, Oğuz Kağan Destanı, Çin ve İran tarihleri, Divanü Lugat-it Türk, Göktürk Anıtları, XIX. asır Türkologlarının metinleştirdiği sözlü anlatılar ve ritler gibi kaynaklarda yer alan mitoloji, Atsız'ın romanlarında çağdaş okurlar için yeniden üretilmiştir.

Yazarın mesleki formasyonu gereği, Türk folklorunun temel metinlerine hakim olması, uygulama örneklerinde metinlerarasılık yöntemini başarıyla kullanmasını sağlamıştır ve bu durum da ürünlerin niteliğini güçlendirmiştir.

Yazarın mitoloji algısının geniş olmasına karşın, özellikle Türk mitolojisine ait olan gök, Umay, Ayzıt, demir, yada taşı, kan, kam, Hızır, Kırklar, Albız ve Yek gibi unsurları sanatsal esin kaynağı olarak görmesi, Osmanlı dönemi Türk sanatındaki mitolojik algının Pers; Cumhuriyet dönemi Türk sanatındaki mitolojik algının ise Yunan odaklı olduğu bir kültürel bağlamda kimlik bilinci ve kültürel çeşitlilik adına özellikle önem taşımaktadır. Kültürel mirasın, insanlığın esenliği adına önemli olduğunun ve korunması gerektiğinin çok uluslu bir üst akılla hukuksal kurallara bağlandığı çağımızda, yüzlerce yıldır ötekileştirilen Türk mitolojisinin çağdaş anlatıcısı olduğu gözükken Atsız'ın, hâlen marjinal bir figür olarak görülmesi ve sosyal bilimcilerin bilimsel bir tarafsızlık taşıyacak araştırmalarının nesnesi olamaması, bilim dünyası adına üzücü bir durumdur.

KAYNAKLAR

Atalay, Besim. **Divanü Lugat-it Türk Tercümesi**, C. III, Ankara: TTK Yayınları, 1985.

Atsız, Hüseyin Nihal. "16 Devlet Masalı ve Uydurma Bayraklar", **Ötüken**, S. 65. 1969.

__. **Bozkurtlar Diriliyor**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1998.

__. **Ruh Adam**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2004.

__. **Deli Kurt**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2005.

¹ Bu konuyu H. Z. Ülken üzerinden ayrıntıları ile tartışan Topçu, Ülken ve çevresindekilerin hem bir Türk Rönesansı yakalayabilmek hem de milli bir edebi şuur oluşturabilmek amacıyla büyük bir Türk destanı düzenleme çabalarının öyküsünü anlatırken Ülken ve çevresindekilerin motivasyon kaynağının Anadoluculuk olduğunu vurgular (Topçu 2010:110). Ziya Gökalp ise Turancı bir motivasyonla uygulama örnekleri ortaya koymaya çalışmıştır.

- ___ **Bozkurtların Ölümü**, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2010
- ___ **Dalkavuklar Gecesi Z Vitamini**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011a.
- ___ **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul: Ötüken Neşriyat, İstanbul. 2011b.
- Bascom, William, “Folklorun Dört İşlevi”, **Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, (haz: M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır), Ankara: Geleneksel, 2010.
- Başgöz, İlhan, “Dede Korkut Destanında Epitetler”, **Millî Folklor**, S. 37, ss:23-35, 1998.
- Beydili Celal. **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Ankara: Yurt Yayınları, 2005.
- Bonnefoy, Yves (yön.). **Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü**, Çev: Levent Yılmaz, Ankara: Dost Kitabevi, 2000.
- Çeribaş, Mehmet. “Türklerde Demirciler ve Şamanlar”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, S. 42, ss 113-123. 2007.
- Çobanoğlu, Özkul, **Türk Dünyası Epik Destan Geleneği**, Ankara: Akçağ, 2011.
- Çoruhlu, Yaşar. **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2011.
- Dundes, Alan, “Folklorun Fabrikasyonu”, **Folklorun Sahtesi: Fakelore**, (haz: Selcan Gürçayır), Ankara: Geleneksel, 2007.
- Ekici, Metin, “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”, **Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı**, İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2005.
- Eliade, Mircea. **Demirciler ve Simyacılar**, (çev: M. Emin Özcan), İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2003.
- ___ **Mitlerin Özellikleri**, (çev: Sema Rifat), İstanbul: Om Yayıncılık, 2001.
- Ergin, Muharrem. **Dede Korkut Kitabı I**, Ankara: AKDITYK, 1994.
- Hobsbawm, Eric ve Ranger, Terence. (der.) **Geleneğin İcadı**, (çev: M. Murat Şahin), İstanbul: Agorakitaplığı, 2006.
- İnan, Abdulkadir, **Trihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara: TTK, 2000.
- Oğuz, Öcal. **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**, Ankara: Akçağ Yayıncılık, 2000.
- ___ **Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi**, Ankara: Akçağ Yayıncılık, 2002.
- ___ “Türkiye’de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tipleştirme Öyküsü”, **Millî Folklor**, Yıl: 22, S. 85, ss. 36-45. 2010.
- Ögel, Bahaeddin. **Türk Mitolojisi: Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar**, C. 1, Ankara: TTK, 1989.
- Tekin, Talat. **Orhon Yazıtları**, Ankara: TDK, 2008.
- Topçu, Ümmühan Bilgin, “Büyük Bir Türk Destanı Yazma Fikri Etrafında”, **Millî Folklor**, Yıl: 22, S: 85, ss: 101-111, 2010.
- Turgut, Canan Öktegil. Latife Tekin’in Yapıtlarında Büyülü Gerçeklik, (YLT), Ankara: BÜESBE, 2003.